

Social dynamik

Grundantaganden handlar om fantasier, om att man ersätter den verkliga uppgiften med en fantiserad. De faror som finns i verkliga uppgifter behöver inte vara stora, utan det handlar om att de känns, och väcker vissa reaktioner. Det kan handla om att uppgiften verkar svår, och väcker rädsla för att misslyckas, eller att den är komplex/komplicerad, och väcker förvirring (och rädsla att förlora sig, förlora orientering, drunka, bli bortsvept), eller att den innehåller konkurrens, och väcker rädsla för att förlora och fantasier om eget och andras våld etc. Den kan också vara fysiskt farlig. Den kan slutligen ha reella konsekvenser som är obehagliga, som t ex att om man misslyckas kan företaget gå dåligt, och personal bli tvungna att förlora arbeten etc. Inom vård och omsorg är det människors liv man arbetar med, och ett misslyckande kan innebära att någon blir skadad eller t o m dör. **Konsekvenserna är reella, och därmed skrämmande.**

Som ett försvar mot de känslor som arbetet kan väcka, kan alltså gruppen tillsammans släppa greppet om realiteten och framförallt, om uppgiften, och ersätta uppgiften med en fantiserad sådan. Gruppen börjar agera ”som om”.

Social dynamik handlar om gränser och om spänningar. En sådan viktig spänning är mellan mig som särskild individ, och mig som gruppmedlem. Dynamiken berör på vilket sätt, och vilka delar av mig, som ingår i gruppen. Det kan vara ytterst hotfullt att ingå i en grupp, eftersom det innebär att förlora en del av sin individualitet. Att ingå i ett socialt system innebär att vara en del av det, och då hotar ångesten över att man förlorar sig själv och sin kontroll. Att å andra sidan inte ingå innebär en ensamhet, ett utanförskap.

Mycket av det som sker i en grupp kan förstås som att man hanterar denna spänning. Man spjärnar emot att ingå i gruppens skeende, att ockuperas av känslor som hör till gruppen, att inte kunna göra precis som man själv vill.

Att ingå i en grupp innebär att ha och utveckla relationer till de andra medlemmarna. Här kommer frågor om att tycka om eller tycka illa om varandra in. Intimitet är både en möjlighet och ett hot. Vad kommer att hända om man kommer närmare sina medarbetare? Kommer jag att förlora mina gränser, bli förälskas, göra ”dumma saker”? Eller kommer det att bli konflikt, där jag kommer att bli slaktad, eller behöva slakta för att skydda mig själv? Eller helt trycka ner min egen känsla för att inte bli utestängd? Det finns en mängd obehagliga möjligheter, som utgör de blindskär mellan vilka vi navigerar, och mellan vilka vi förhandlar fram en färdväg. Här kan man tala om det **relationella systemet**, till skillnad mot det **instrumentella eller uppgiftsrelaterade systemet**. Dessa två har olika typer av logik, och behöver hela tiden balanseras och koordineras.

Man kan säga att grundantaganden handlar om att det relationella systemet tar överhanden, och det instrumentella systemet tonas ner, för att ersättas med ett fantiserat system, men med sin grund i det relationella, dvs i gruppmedlemmarnas känslor.

En konsekvens av detta är att det fantiserade systemet, grundantagandena, kännetecknas av att man ”vet”. Man är inte nyfiken, man undersöker inte, och man utmanar inte på ett konstruktivt vis.

Ett sätt som man kan försöka hantera rädslan och ångesten inför att förlora sin självständighet och kontroll, är att kontrollera andra. Detta får ofta andra att antingen spjärna emot, mobilisera en motkandidat, låta en konflikt dominera gruppen. Två personer kämpar då om vem som ska kontrollera gruppen, medan de andra betraktar, och försjunker i ett mer eller mindre behagligt, mer eller mindre distanserat, beroende.

Beroende

En grupp som domineras av grundantagandet beroende agerar som om den samlats för att upprätthållas av en ledare som gruppen är beroende av för att få näring, såväl mental som fysisk, och skydd.

(Bion, 1961, s. 66)

Temat kontroll är viktigt. Ett sätt att hantera de svårigheter som finns i att ha kontroll, eller försöka få kontroll, dvs att försöka handla och gripa sig an sin uppgift, är att helt släppa kontroll och handlingsförmåga och istället överlåta det på andra. Detta kallas för **beroende**. Allt tänkande och alla resurser “förläggs” hos ledaren (eller utanför gruppen) och den som tillskrivs detta har då att kämpa med ett mycket stort lass, och en växande passivitet hos de övriga medlemmarna.

Beroende kan också ta sig andra former, men där det gemensamma är att man som gruppmedlem förlägger kompetens och resurser som man själv besitter, hos någon eller något annat. Man inrättar sig lydigt och passivt efter regler, letar idogt efter “mer information”, som om man själv helt förlorat förmågan att handla på eget omdöme, och självständigt bedöma vad som är rimligt i en viss situation.

Parbildning

Två medlemmar i gruppen inledde ett samtal; ibland kunde utbytet mellan dem knappast beskrivas, men det var uppenbart att det fanns ett samröre mellan dem, och att gruppen som helhet också var av den åsikten. Vid dessa tillfällen satt gruppmedlemmarna uppmärksamma och tysta – ett ganska fövånande beteende med tanke på neurotikerns otålighet så snart det gäller aktiviteter som inte kretsar kring hans eget problem. När två människor börjar utveckla detta slags förhållande mellan sig i gruppen – oavsett om det är en man och en kvinna, två män eller två kvinnor – tycks såväl gruppen som paret ifråga utgå från att det rör sig om något sexuellt i deras förhållande. Det är som om man inte kunde tänka sig något annat skäl till att två människor närmar sig varandra än sex. Gruppen tolererar denna situation och förefaller, även om man utbyter menande leenden, vara beredd att låta paret fortsätta sitt utbyte hur länge som helst.

(Bion, 1961, s. 56)

När det är svårt att se vägen framåt kan föreställningen, hoppet, koncentreras till personer istället för till uppgiften. Hoppet i gruppen förläggs i att vissa personer eller grupper ska ”hitta varandra”, och ur deras förening ska något magiskt komma. Gruppmedlemmarna försjunkar till att betrakta detta drama, och till att invänta den förlösning som deras relation och förening ska innebära. Här knyts alltså band mellan två individer, eller delgrupper, men som investeras med hopp och förväntningar från hela gruppen. I stället för att arbeta med uppgiften väntar man på att denna förening ska förlösa gruppen som helhet ur det nuvarande tillståndet.

Fantasin i det här fallet handlar alltså om att föreningen ska få konsekvenser för gruppen som helhet. Man frånsäger sig sin egen förmåga att arbeta eller kunna lösa uppgifter, och förlägger denna handlingskraft helt till det utsedda paret. Dessa i sin tur blir i hög grad mobiliserade, och kan känna en stark attraktion, samtidigt som de kan känna en viss förvirring om vad det är de ska göra med varandra, när de verkligen möts.

Tillståndet har en stark kreativ potential, genom att tillåta relationer, men samtidigt en stark destruktivitet genom att dessa relationer så att säga blir hela gruppens egendom. Relationens gränser tolereras inte, utan tvärtom ska relationen ”föda” och ”nära” hela gruppen. Det utsedda paret blir ofta snabbt uttjänt, och förkastas.

Kamp/flykt

Ett annat sätt att hantera svårigheter är att gå in i ett känslomässigt tillstånd som kännetecknas av att man upplever sig angripen eller under hot, och övergår till att antingen kämpa emot angriparen, eller att fly undan denne. ”Angriparen” kan ges många gestalter, där själva uppgiften är en ganska vanlig sådan. Man känner sig förföljd eller angripen av uppgiften, och flyr undan den till enklare och mer hanterliga

uppgifter. Den som påpekar detta uppfattas också som förföljare, och utsätts för motangrepp eller fortsatt flykt.

Detta tillstånd är förknippat med känslor av aktivitet och handling, och kan just genom sin handlingskraft vara mycket förföriskt.

Vad har då detta lite deprimerade och negativt tonade perspektiv för betydelse i arbetet och i livet?

- Att tänka och prata om att man ingår i och är en del av ett större system innebär ofta en utmaning mot just den individualitet som vi värderar så högt. Vad är då poängen med att nedvärdera detta?
- Dessa system finns, och genom att öka vår förmåga att se dem, så kan vi bibehålla vår känsla av individualitet och handlingskraft, men SAMTIDIGT känna hur vi blir till brickor i större spel.
- Genom att sluta spjörna emot krafter som är mycket större än vår egen individuella handlingskraft, kan energi frigöras för realistiska handlingar. Metaforen är att segla – att försöka använda den vind som är, snarare än att försöka agera som om det är man själv som ”kör” båten.
- Genom att erfara, begreppssätta och reflektera över denna sociala dynamik ökas vår tolerans för den, och därmed just vår förmåga att bibehålla vår individuella handlingskraft.
- Genom att bli bättre på att orientera oss i dynamiken är det lättare att få kontakt med, och kunna hitta rimliga sätt att avända, vår handlingskraft – utan att den tas i bruk för andra dynamiska krafter (jfr kamp- flykt!!!)
- Att orientera sig i den sociala dynamiken innebär att öka förmågan att se den verkliga uppgiften. Därmed blir vi effektivare i arbete OCH relationer.
- Att orientera sig i den sociala dynamiken innebär att öka sin förmåga att vara i kontakt med sin egen nyfikenhet, sin förmåga att undersöka vart man är på väg, och att utmana de föreställningar som dominerar och de påståenden som kommer att styra.

Att kunna erfara och observera social dynamik förutsätter att man kan observera hur man själv är en del i gruppen eller systemet, och hur systemet agerar icke-instrumentellt. Det är två saker som kännetecknar detta seende:

- Förmågan att låta sig ockuperas och engageras av grupskeenden, låta sig “användas” av gruppen, utan att kämpa emot detta, och samtidigt observera att det sker. Detta innebär att man har ett “inre” observerande jag, som kan kärleksfullt och med värme betrakta vad som sker med det agerande och deltagande jaget. Detta observerande själv intresserar sig för hur saker känns, hur man säger dumma saker, hur det man säger får helt andra konsekvenser och funktioner än man avsåg, och som INTE argumenterar för hur det var man menade (här är spänningen individ (mena) – grupp (funktion)) (utan istället betraktar sådant argumenterande som ett försvar mot att ingå i gruppens dynamiska system). Det är ett observerande jag som finner viss lust i att betrakta de tokigheter och galenskaper som man deltar i (med liv och lust).
- Förmågan att beskriva det som sker utan att tolka det enbart som instrumentellt agerande. Detta är ett i hög grad metaforiskt tänkande. Det handlar om att beskriva det som sker “som om” gruppen

eller man själv höll på med nåt visst, utan att ständigt vara tvungen att hålla fast vid den instrumentella ytan. Dynamik är på en annan nivå”.

En central fråga är behörighet. Hur får man behörighet i ett dynamiskt sammanhang? Och när det gäller att beskriva och tolka skeenden – hur får man som gruppmedlem behörighet att göra det? Och hur hanterar man att man inte får det?

Detta kan vara ett problem när man försöker reflektera över sitt eget arbete, att man istället fortsätter processa. Därför bör den konstellation som man beskriver sina observationer i, och sina tolkningar i, vara en annan än den där arbetet skett.

20070213

Magnus Larsson, leg psykolog, FD

Knutstorpsgatan 45

216 22 Limhamn